

УДК 347.02:34(03:3)

DOI <https://doi.org/10.32782/chc.v053.2024.11>

Колечко Дмитро Миколайович,

аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0009-0002-4922-9976

Русецька Оксана Олександрівна,

аспірантка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0009-0000-3894-9906

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ МІЖ ДЕРЖАВАМИ ЄС ТА УКРАЇНОЮ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження зумовлена кількома ключовими факторами. По-перше, інтеграція України до європейського правового простору та поглиблення співпраці з Європейським Союзом ставлять перед українською правовою системою нові виклики та можливості. Взаємне визнання та виконання судових рішень є важливим аспектом правового співробітництва, що сприяє зміцненню довіри між країнами, захисту прав громадян та юридичних осіб, а також розвитку економічних відносин.

По-друге, в контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, важливо дослідити механізми, які забезпечують ефективне виконання рішень українських судів у країнах ЄС і навпаки. Це питання набуває особливого значення в умовах зростаючого числа транскордонних справ, пов'язаних з аліментами, цивільними спорами, виконавчими провадженнями, тощо.

По-третє, дослідження цієї теми є важливим з огляду на те, що різні правові системи ЄС мають свої особливості щодо процедури виконання судових рішень. Для України, яка прагне гармонізувати своє законодавство з європейськими стандартами, необхідно враховувати ці особливості для забезпечення правової визначеності та ефективності судових процедур.

По-четверте, актуальність дослідження зростає в умовах воєнного стану на території України та пов'язаної з ним масової міграції українців до країн Європейського Союзу. Велика кількість українських громадян, які знайшли притулок в країнах ЄС, стикаються з необхідністю вирішення різноманітних правових питань, зокрема щодо виконання судових рішень, винесених українськими судами. Це може стосуватися як цивільних, так і сімейних справ, зокрема, стягнення аліментів,

захисту прав власності та інших зобов'язань. У цьому контексті співпраця між Україною та країнами ЄС у сфері виконання судових рішень є критично важливою для забезпечення правової захищеності українських громадян за кордоном, а також для підтримки правопорядку та справедливості в умовах масової міграції.

Метою дослідження є аналіз правових механізмів і процедур, які регулюють взаємне визнання та виконання судових рішень між Україною та країнами Європейського Союзу, з метою виявлення чинних проблем та розробки рекомендацій щодо їх усунення, а також гармонізації національного законодавства України з європейськими стандартами. Дослідження також передбачає вивчення впливу воєнного стану та масової міграції українців до ЄС на ефективність виконання судових рішень, що сприятиме забезпеченню правової захищеності громадян України в умовах інтеграції до європейського правового простору.

Стан дослідження теми. Дослідження співпраці між Україною та державами ЄС у сфері виконання судових рішень, а також суміжних питань, залучає науковців з різних галузей права, зокрема міжнародного приватного права, європейського права, цивільного процесу та прав людини. Деяких відмітимо: Бабенко Г.О. [1], Базарник М.В. [2], Стрельцова Є.Д. [3], Марущак А.В. [4], Мисшин А.В. [7], Козлецька М. [8] та інші.

Викладення основного матеріалу. Виконавчий процес є завершальною стадією судового розгляду, на якій реалізується виконання прийнятого судового рішення. Це етап, на якому забезпечується примусове виконання рішень судів, якщо боржник добровільно не виконує своїх зобов'язань. В Україні виконавчий процес регулюється

Законом України «Про виконавче провадження» [5] та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [6], який визначає основні засади, процедури та правила, що стосуються примусового виконання судових рішень.

Виконавчий процес в Україні включає таких учасників: боржник – особа, яка зобов'язана виконати рішення суду, але не зробила цього добровільно.

Стягувач – особа, на користь якої винесено рішення суду і яка ініціює виконавче провадження.

Державні та приватні виконавці – посадові особи, які відповідають за примусове виконання судових рішень. В Україні існує подвійна система виконавців: державні виконавці, що працюють у структурі Міністерства юстиції, та приватні виконавці, що здійснюють свою діяльність на підставі ліцензії.

У країнах ЄС учасники виконавчого провадження можуть варіюватися залежно від національної правової системи кожної держави. Однак, загалом до основних учасників виконавчого провадження в країнах ЄС відносяться:

Стягувач (Creditor/Claimant) – особа або організація, на користь якої було винесено судові рішення. Стягувач ініціює виконавче провадження для примусового виконання рішення.

Боржник (Debtor/Respondent) – особа або організація, яка зобов'язана виконати судові рішення. Якщо боржник не виконує рішення добровільно, проти нього може бути ініційовано примусове виконання.

Судовий виконавець (Bailiff/Enforcement Agent) – офіційна особа, уповноважена державою на здійснення примусового виконання судових рішень. У різних країнах ЄС судові виконавці можуть мати різні назви та повноваження, але їх основна функція залишається незмінною – забезпечення виконання судових рішень.

Судові органи (Courts/Judiciary) – суди, які контролюють процес виконання судових рішень, розглядають скарги на дії виконавців і забезпечують правовий нагляд за виконавчим процесом.

Треті особи (Third Parties) – можуть бути залучені до процесу, якщо вони мають інтерес або право, яке може бути порушено в ході виконавчого провадження. Це можуть бути банки, що володіють активами боржника, або інші особи, які мають претензії до боржника.

Адвокати та юридичні представники (Lawyers/Legal Representatives) – представляють інтереси

як стягувача, так і боржника в процесі виконавчого провадження, надаючи юридичні консультації та захищаючи права своїх клієнтів.

В ЄС виконання судових рішень регулюється низкою документів, що забезпечують єдність процедур і сприяють взаємному визнанню судових рішень. Наприклад, Регламент (ЄС) № 1215/2012 (Брюссель I bis) [9] встановлює правила, за якими рішення суду однієї держави-члена можуть бути визнані та виконані в інших державах-членах без необхідності проходження додаткових процедур (екзекватури).

Необхідність впровадження у всіх країнах ЄС уніфікованих підходів до виконання судових рішень пояснюється, насамперед, його важливістю для забезпечення ефективного захисту прав.

Співпраця між Україною та ЄС у цьому напрямку вимагає адаптації українського законодавства до європейських стандартів, особливо в контексті прав та обов'язків учасників виконавчого процесу, а також гармонізації процедур для забезпечення ефективної взаємодії між виконавчими органами обох сторін.

Виконання рішень українських судів у державах ЄС регулюється кількома міжнародними договорами та угодами, зокрема Гаазькою конвенцією про визнання і виконання іноземних судових рішень у цивільних і комерційних справах. Однак, на практиці виконання рішень українських судів у ЄС часто стикається з юридичними та процедурними труднощами. І основними проблемами є:

Відмінності в законодавстві: Європейські держави мають власні вимоги до визнання та виконання іноземних рішень, які можуть не завжди відповідати українським стандартам.

Процедурні перешкоди: Необхідність проходження екзекватури, адже Україна не є повноправним членом ЄС, може значно ускладнювати процес виконання рішень.

Відсутність прямої дії міжнародних угод: Деякі держави можуть не визнавати рішення українських судів через відсутність двосторонніх угод або різні інтерпретації міжнародних договорів.

За для покращення ситуації важливо удосконалити національне законодавство шляхом імплементації норм, які б забезпечували взаємне визнання рішень судів між Україною та державами ЄС. Активізувати дипломатичну роботу для укладення двосторонніх договорів, що спростять процедури визнання та виконання судових рішень. Налагодити співпрацю з іноземними виконавчими органами, що дозволить опера-

тивніше вирішувати питання примусового виконання рішень.

У зв'язку з війною на території України кількість українців проживаючих на постійній основі в ЄС збільшується з кожним днем, чим і зумовлено збільшення судових рішень у справах про стягнення аліментів.

Стягнення аліментів у ЄС, регулюється Регламентом (ЄС) № 4/2009 [10], який встановлює єдині правила щодо юрисдикції, визнання та виконання рішень у справах про аліменти. Цей Регламент також передбачає взаємну допомогу між компетентними органами країн-членів у вирішенні питань стягнення аліментів, що сприяє захисту інтересів дітей і підтримує виконання фінансових зобов'язань.

В Україні процедура стягнення аліментів має свої специфічні особливості, і коли справа доходить до стягнення аліментів із платників, які перебувають у ЄС, виникають додаткові труднощі:

По-перше, це різниця в юрисдикції, виникає питання, який суд має юрисдикцію щодо стягнення аліментів, особливо коли обидві сторони проживають у різних країнах.

По-друге, проблеми з виконанням рішень, в Україні часто виникають труднощі з виконанням судових рішень про стягнення аліментів через недосконалість правового механізму або небажання боржника виконувати свої зобов'язання.

Для покращення ситуації рекомендуємо спростити процедуру визнання рішень українських судів у державах ЄС, що стосуються стягнення аліментів; підвищити ефективність міжнародного співробітництва шляхом створення спільних комісій або органів для вирішення спірних питань; розробити спеціальні механізми контролю та

санкцій щодо платників аліментів, які перебувають за межами України, з метою забезпечення їхньої фінансової відповідальності.

Європейський простір правосуддя передбачає єдність правових стандартів, механізмів визнання та виконання судових рішень, що забезпечує захист прав і свобод громадян в усьому ЄС. Інтеграція України в цей простір є ключовим елементом її євроінтеграційної стратегії.

Наукова новизна цього дослідження полягає в детальному аналізі існуючих проблем у співпраці між Україною та ЄС у сфері виконання судових рішень, а також у розробці конкретних рекомендацій для їхнього вирішення. Практична цінність дослідження полягає у запропонованих заходах, що можуть бути використані для удосконалення українського законодавства та покращення механізмів виконання рішень як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Висновки. Підсумовуючи, можна зробити висновок, що для підвищення ефективності співпраці між Україною та ЄС у сфері виконання судових рішень необхідно: гармонізувати законодавство шляхом імплементації європейських норм і стандартів; покращити механізми міжнародної співпраці між виконавчими органами обох сторін; підвищити професійний рівень виконавців та удосконалити процедури примусового виконання рішень; запровадити сучасні технології для забезпечення швидкого обміну інформацією та прозорості процесів. Запропоновані заходи сприятимуть не лише покращенню виконавчого процесу в Україні, але й наближенню її правової системи до стандартів ЄС, що є важливим кроком на шляху до повноцінної євроінтеграції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабенко Г. О. Європейські стандарти судоустрою й статусу суддів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 4. С. 353–356.
2. Базарник М. В. Вплив євроінтеграційних процесів на судову реформу в Україні. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2022. Т. 32. С. 279–288.
3. Стрельцова С. Д. Визнання та виконання іноземних судових рішень: міжнародний вимір. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6 (2). С. 177–181.
4. Марущак А. В. Гармонізація українського законодавства з правом європейського союзу як необхідний чинник розвитку громадянського суспільства. *Сучасні тенденції розвитку законодавства України в контексті проведення державних реформ*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 04 берез. 2021 р.) / відп. ред. Т. А. Латковська; МОН України, Чернівецький ін-т Нац. ун-ту «Одес. юрид. акад.». Чернівці, 2021. С. 185–189.
5. Про виконавче провадження: Закон України № 1404-VIII від 02.06.2016. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 30. Ст. 542.
6. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України № 1403-VIII від 02.06.2016. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 29. Ст. 535.
7. Мисишин А. В. Визнання та виконання рішень іноземних юрисдикційних органів крізь призму зобов'язань України за угодою про асоціацію з Європейським Союзом. *Науковий вісник публічного та приватного прав*. 2020. № 2. С. 67–71.
8. Козелецька М. Визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах в Європейському Союзі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 18 с.

Proposed recommendations for improving Ukrainian legislation and mechanisms of international cooperation include the implementation of European standards in the executive process, intensifying diplomatic efforts to conclude new bilateral agreements, as well as the creation of joint commissions to resolve controversial issues. The practical value of the study lies in the proposed measures that can be used to improve the effectiveness of the execution of court decisions at both the national and international levels, contributing to the integration of Ukraine into the European legal space and ensuring the legal protection of Ukrainian citizens abroad.

Key words: executive process, enforcement of decisions, participants in executive proceedings, decisions of Ukrainian courts, collection of alimony in EU states, executive proceedings in the EU, EU cooperation with Ukraine, integration of Ukraine, implementation of legislation.